

POLSKA MACIERZ SZKOLNA

MIESIĘCZNIK TOW. POLSKIEJ MACIERZY SZKOLNEJ
POŚWIĘCONY SPRAWOM OŚWIATY I WYCHOWANIA

Numer poświęcony kształceniu się nauczycieli.

WYŻSZE KURSY KORESPONDENCYJNE
DLA NAUCZYCIELI SZKÓŁ POWSZECHNYCH.

(Ciąg dalszy.)

PRZYRODOZNAWSTWO.

Program niniejszy ma na względzie potrzeby nauczycieli, mających w szkołach powszechnych prowadzić pogadanki z dziećmi z dziedziny przyrodoznawstwa, lecz dostatecznie z przedmiotem nieobeznanych. Ma on przeto na celu ugruntowanie i uzupełnienie odnośnych wiadomości, przez nauczyciela już skądinąd nabytych, a także rozszerzenie ich do takich granic, aby mógł w pewnej mierze panować nad przedmiotem, którego naucza i nabyć dostatecznego przygotowania do dalszego kształcenia się, w zakresie wyższym. W tym celu podajemy tu przede wszystkim źródła, z których nauczyciel winien czerpać zasady tej wiedzy, oraz dalszą lekturę, przy pomocy której może tę wiedzę pogłębiać i rozszerzać z wskazaniem, jak należy materiał naukowy sobie rozłożyć. Zależnie od ilości czasu, jaki nauczyciel na naukę tego przed-

miotu będzie mógł poświęcić, od zdolności i innych warunków będzie on mógł zakreślony tu kurs przejść w ciągu jednego roku lub dwu lat, poczem, — w razie zamięłowania do nauk przyrodniczych, — będzie już przygotowany do przejścia kursu wyższego — jednego z działów tych nauk, który sobie dobrowolnie wybierze.

Ci, którzy naukę w podanym poniżej zakresie już posiadli, mogą w razie zamiaru dalszego kształcenia się w jednej z dziedzin nauk przyrodniczych przystąpić do przestudjowania takich podręczników, jak np. z *fizyki* (przy odpowiedniej znajomości matematyki): K. Sporzyńskiego, lub Woyno-Sianożęckiego, a następnie Witkowskiego i Zakrzewskiego, z *chemji*: Moycho i Zienkowskiego, a następnie Hollemana, z *mineralogji, geologji i paleontologji*. K. Bzowskiego, W. Friedberga, Walthera, a następnie Tschermarka, Neumayra, z *botaniki*: Heilperna (Zasady botaniki podług Schoedlera), a następnie Strasburgera, z *zoologji*: Wrześniowskiego, lub Czerwińskiego, a następnie Boasa i. t. d., niezapominając w razie zamięłowania do tych przedmiotów i o takich naukach, jak *anatomja i fizjologja człowieka, higjena i ratownictwo, antropologja, archeologja, etnologja*, wreszcie *astronomja*, gdyż te wszystkie oddzielne gałęzie wiedzy (jeżeli pominiemy już psychologję doświadczalną, którąby również do nich zaliczyć należało), składają się razem na to, co nazywamy naukami przyrodniczymi. Zwrócimy tylko uwagę, iż ten kurs wyższy poprzedzićby należało przestudjowaniem obszerniejszego podręcznika *biologji* ogólnej (nauki o życiu wogóle).

Przechodząc podług podanego niżej programu kurs przygotowawczy, ogólny, zasad przyrodoznawstwa, pamiętać przede wszystkim należy, że tej wiedzy przy najlepszych wskazówkach i przy najlepszej chęci z książek zupełnie nauczyć się nie można i że taka nauka książkowa, nawet gdybyśmy ją nabyć mogli, w praktyce nauczycielskiej by się nam zupełnie nie przydała; w szkole bowiem musi nauczyciel każdą niemal rzecz, o której mówi, dzieciom pokazać, podawane o zjawiskach przyrody wiadomości doświadczeniami poprzeć. Z przyrodą, jej tworam i zjawiskami, na-

leży się obeznać bezpośrednio, stykając się z nią osobiście, szukając jej okazów po łąkach, polach, lasach, mokradłach, skałach, w wodzie i na lądzie, na ziemi jak i na niebie; poznawać jej nie można, opisując tylko cechy zewnętrzne okazów, czy nawet posiłkując się jakimiś zwierzętami wypchanymi, zasuszonymi, modelami, czy nawet rysunkami, trzeba jej twory i zjawiska umieć samemu badać, ich ukryte własności i stosunki wykrywać, jej prawa odkrywać i zdobywać. Tego nam książki nie dadzą. Należy pamiętać, że nauczyciel nauk przyrodniczych musi nie tylko sam, przyrodę znać, lecz musi umieć pokazywać ją innym, musi naprowadzać swych uczniów na drogę zdobywania jej tajemnic, musi umieć prowadzić dzieci na jej łono i wyjaśniać wszystko, co w czasie wycieczek, jakie z nimi jak najczęściej koniecznie prowadzić musi do lasów, czy parków, na łąki czy nad stawy, po drodze napotka. Aby się w ten sposób do oczekującego go zadania przygotować, drugorzędną jest rzeczą jakiego do nauki użyje podręcznika, jak sobie materiał naukowy do studjów rozłoży i w jakim go będzie przechodził porządku; rzeczą natomiast główną i zasadniczą jest, aby możliwie to wszystko niemal, o czym się z książką dowie, sam istotnie zobaczył i zbadał, aby się ten materiał rzeczowy zdobywać nauczył, aby w wykonywaniu doświadczeń naukowych się wprawił, zbiory okazów zawczasu gromadził i uporządkować je umiał. To zbieranie tworów przyrody, przerabianie zadań i doświadczeń, wskazanych w książkach jest niezbędną i stanowi podstawę nauki.

Poniższy program przewiduje rozkład materiału naukowego na 2 części, odpowiadające dwuletniemu kursowi. Kurs I-y poświęcony jest poznaniu zasad fizyki i chemji, przyczem rzeczą uczącego się będzie już nabycie pewnej wprawy w wykonywaniu doświadczeń, sporządzaniu najprostszyc przyrządów i. t. d. Kurs II-gi obejmuje głównie biologję (botanikę i zoologję), mając również na względzie, że jak w kursie I-m, uczący się, idąc za wskazówkami, podanymi w podręcznikach, poniżej wymienionych, sumiennie dążyć będzie do przerobienia odnośnych zadań, gromadzenia i porządkownia zbiorów, prowadzenia dziennika przyrodni-

czego. Samodzielne opracowywanie ćwiczeń piśmiennych na wskazane lub obrane tematy, zwłaszcza z opisem istotnie wykonanych badań i doświadczeń, lub przeprowadzonych przez uczącego się spostrzeżeń w urządzanych przez niego akwarjach i terarjach, a opracowanych w postaci sprawozdań, a także w postaci metodycznych lekcji i pogadanek dla dzieci jest obowiązkowe. Takich wypracowań winien każdy uczący się przysłać niemniej, niż 6 rocznie i zastosować się następnie do uwag, jakie na ich podstawie korespondent wykładający poczyni. Pomiędzy dobrowolnie obranymi tematami wypracowań winien jeden przynajmniej w ciągu kursu 2-go dotyczyć opisu wycieczki, dokonanej z uczniami w celu przyrodniczym. W razie niezrozumienia czegoś w podręczniku, lub innych wątpliwości, napotykanych w czasie nauki (dotyczących zwłaszcza dokonywania zbiorów, sporządzania prostych przyrządów, wykonywania doświadczeń i. t. p.) należy się zwracać z pytaniami do Zarządu Kursów. Przy repetycjach, egzaminach, należy składać przejrane już i poprawione przez korespondenta-nauczyciela wypracowania, dokonane przez siebie zbiory, proste przyrządy i. t. p. Niezależnie od wskazanych poniżej podręczników i książek należy w ciągu drugiego półrocza drugiego kursu przeczytać podręcznik metodyki nauk przyrodniczych (1. Heilperna, 2. Męczkowskiej i Rychterówny).

Lubo obeznawanie się z naukami przyrodniczymi napotyka z przytoczonych powyżej przyczyn na pewne trudności, nie należy się tem zrażać, gdyż przy dobrej woli i sumiennej pracy dają się one zawsze przezwyciężyć. Jak wykazuje doświadczenie, nawet ludzie, nie mający dostatecznego przygotowania, żyjący w warunkach, utrudniających bezpośrednią styczność z ożywioną przyrodą, pokonywają stopniowo w tym względzie następczące się trudności i dzięki pracy opanowują przedmiot, osiągając pożądaną cel. Ponadto uczenie się nauk przyrodniczych i obeznawanie z nimi innych wymaga jeszcze jednej uprzedniej umiejętności, a m. pewnej wprawy w rysowaniu. Nie można się tu wymawiać brakiem talentu, gdyż nabyć tę umiejętność w takim stopniu, aby umieć naszkicować kontury ciał, czy prostych przyrządów, może

przy dobrej woli i staranności każdy nauczyciel w stosunkowo krótkim czasie, a praca jaką w to włożymy, zarówno jak i wszystkie inne, wzmiankowane powyżej zabiegi, niezbędne przy zajmowaniu się przyrodoznawstwem, w końcu opłacają się sowicie, nie tylko wzbogacają umysł w wiedzę, mającą tak ważne znaczenie teoretyczne i praktyczne, lecz dostarczają zarazem wiadomości i środków nauczania, niezbędnych także i w innych naukach. Dla takiego celu nie żal trudu.

Kto, przystępując do nauki podług poniższego programu, nie posiada jeszcze żadnych wiadomości wstępnych z nauk przyrodniczych, dobrze czyni, przestudjowawszy przedewszystkiem książki następujące, które zresztą i w przyszłości dostarczać mu będą stale materiału do pogadank przyrodniczych z dziećmi w szkole i które go wprowadzą w świat zjawisk przyrody sposobem najprostszym: *M. Brzeziński*: Krótka nauka o ciałach przyrody martwej. *M. Heilpern*: Pogadanki o tajemnicach przyrody; część I-a *Tegoż autora*: Pierwsze zasady fizyki i chemji. *Tegoż*: Początki nauki o przyrodzie. Nadto jako stałą lekturę uważać należy wszystkie książeczki *M. Brzezińskiego*.

Część I. FIZYKA I CHEMJA.

Jako podręczniki podstawowe do tych nauk przyjąć należy:
 Wład. Żłobicki—Wiadomości z fizyki.
 M. Heilpern—Kurs początkowy fizyki.
 T. Męczkowska i St. Rychterówna—Ćwiczenia z przyrody martwej.

Posiadając te podręczniki, uczący się może obeznać się dokładnie z początkowym kursem fizyki i chemji, poczem przejść może do studjów wyższych, posiłkując się książkami powyżej już wymienionemi. Materiał naukowy i zajęcia rozłożyć sobie może w sposób następujący:

Przestudjować z podręcznika Żłobickiego wstęp (do ciepła); wykonać wszystkie wskazane w tej części książki ćwiczenia i zadania; przeczytać również w książce Heilperna pojęcia wstępne (do ciężenia powszechnego) i te pojęcia dobrze sobie przyswoić.

Przerobić ćwiczenia wstępne, wskazane w książce Męczkowskiej i Rychterówny (do powietrza).

Przestudjować z fizyki Żłobickiego i Heilperna całą naukę o ciepłe; poświęcając na to choćby z miesiąc czasu, przerobić wskazane tam ćwiczenia i zadania. Napisać i nadesłać pogadankę dla starszych dzieci na jeden z następujących tematów: przewodnictwo ciepła; o rozszerzalności ciał; o termometrze; o rozszerzalności wody; co to jest wiatr i jak powstaje i. t. p.

Przestudjować w fizyce Heilperna rozdział o ciężeniu powszechnem, a dalej przejść mechanikę, aż do mechaniki ciał ciekłych a następnie z fizyki Żłobickiego rozdział w końcu książki o równowadze i ruchu, również do cieczy z przerobieniem odpowiednich zadań i ćwiczeń, uprawiając się w wyjaśnianie dotyczących zjawisk nie tylko ustnie, lecz i rysunkiem i posilkując się wzorami matematycznymi; na ten dział, jako najbardziej w fizyce zasadniczy, zwrócić należy uwagę szczególną, poświęcić nań możliwie dużo czasu i pracy, starając się o zachowanie w wyjaśnieniach jak największej ścisłości. Opracować i nadesłać pogadankę o środku ciężkości, lub o innym zjawisku z działu mechaniki. Przeczytać u Żłobickiego ostatni rozdział książki (wiadomości z astronomji).

Przerobić podług obu podręczników fizyki rozdziały o cieczach i gazach; wykonać doświadczenia. Opracować i nadesłać pogadankę z zakresu wiadomości, objętych temi rozdziałami. Przerobić z książki Męczkowskiej i Rychterówny wszystkie doświadczenia z rozdziału II (powietrze) i III (woda), o ile nie były one już wykonane poprzednio podług podręczników fizyki.

Przeczytać i przerobić z książeczki Humnickiego rozdziały, dotyczące powietrza i wody, wykonywając te doświadczenia, jakie poprzednio jeszcze wykonane nie zostały i zachowując przytem (zwłaszcza przy wydobywaniu wodoru i tlenu) należyta ostrożność. Napisać i nadesłać pogadankę o poznanych zjawiskach chemicznych. Dalszą naukę chemji podług podręczników Humnickiego, oraz Męczkowskiej i Rychterówny, należy sobie na przyszłość rozłożyć na części w ten sposób, aby poświęcając na nią jedną lek-

cję tygodniowo i przerabiając tylko doświadczenia, jakich jeszcze przedtem nie wykonano, ukończyć tę naukę przed końcem roku. Jednocześnie studjować fizykę w dalszym ciągu.

Przestudjować podług obu podręczników fizyki rozdziały o magnetyzmie i elektryczności, przerabiając te doświadczenia, które dają się wykonać sposobami prostymi, dla nauczyciela dostępnymi. Zważać przy tem należy, aby materiały używane do wywołania elektryczności przez pocieranie i wogóle do elektryczności statycznej, były suche i ciepłe i aby w powietrzu nie było przytem zbyt wiele wilgoci (co nastąpi nawet, gdy w izbie jest wiele osób, gdyż ludzie wydychają parę wodną, lub gdy się pali kilka lamp naftowych, czy gazowych); w takich wypadkach bowiem doświadczenia z elektrycznością statyczną się nie udają. Napisać i nadesłać pogadankę o burzy, oraz drugą na dowolny temat.

Przestudjować z fizyki rozdział o głosie; przerobić zadania i doświadczenia; nadesłać pogadankę o echu, lub na inny temat z akustyki.

Przestudjować w obu podręcznikach fizyki rozdziały o świetle; przerobić zadania i wykonać te doświadczenia, które będą dla uczącego się dostępne. Napisać i nadesłać pogadankę o tęczy, o złudzeniach wzrokowych, lub inną na dowolny temat z optyki. Powtórzyć teoretycznie całkowity kurs fizyki i chemji.

Wynotować wszystkie wykonane przez siebie w ciągu roku doświadczenia, pomieszczając przytem rysunki zastosowanych przyrządów i oznaczając, jakie proste przyrządy zostały przez uczącego się wykonane. Pożądaniem byłoby nadesłanie Zarządowi Kur-sów takiego wykazu.

Przeczytać wydany przez Ministerstwo W. R i O. P. „Program nauki w szkołach powszechnych“, starając się wyjaśnić sobie i dopełnić te wiadomości, jakie w tym programie nasuną się jako wątpliwe, lub niepewne z działu fizyki i chemji.

Część II. — BOTANIKA I ZOOLOGJA.

Podręczniki zasadnicze:

Otto Schmeil—Świat roślinny.

J. Nusbaum—Podręcznik zoologii.

Męczkowska i Rychterówna—Ćwiczenia z przyrody żywej.

Bohdan Dyakowski—Historja naturalna, kurs niższy.

Pożądanemby było, aby uczący mógł mieć również B. Dyakowskiego: Z naszej przyrody; jest to jednak dzieło kosztowniejsze.

Materiał zawarty w 2 pierwszych podręcznikach należy sobie rozdzielić na 10 części tak, aby co miesiąc przestudjować w każdym z tych podręczników jedną taką część, stosownie do pory roku i do materiału rzeczowego, jaki uczący się będzie w stanie w tym czasie zdobyć, posiłkując się zarazem podręcznikiem Męczkowskiej i Rychterówny dla przerobienia ćwiczeń. Inne książki służyć mu będą tylko dla dopełnienia zdobywanych wiadomości.

Starać się należy, aby mniej więcej co miesiąc zdobyć pewną liczbę okazów, odnoszących się do poznanego przez uczącego się działu botaniki i zoologii i układać odpowiednie zielniki i zbiorniki; np. w jednym miesiącu zebrać, stosownie do pory roku i zasuszyć mchy, skrzypy i widłaki, w innym np. trawy i t. wracając jednak nieraz w innych miesiącach do samych roślin, aby mieć nie tylko ich łodygi z korzeniami i liśćmi, lecz również ich kwiaty i owoce. Suszyć rośliny należy w zwyczajnej, szarej bibule; owady i inne zwierzęta przed zasuszeniem zabijać, umieszczając je w naczyniu (małe—w probówce) ze spirytusem, benzyną lub formaliną; nie nasadzać na szpilkę owadów żywych. Zebrane okazy układać podług rodzin. Nauczyć się rozpoznawać drzewa zarówno podług liści, jak i z kwiatów, owoców i innych cech.

O ile opisy i rysunki roślin i zwierząt w podręcznikach nie wystarczyłyby do poznania tych ciał natury w rzeczywistości, można się w braku poważniejszych środków posiłkować taniemi kolorowanemi atlasikami (wydawnictwo M. Arcta), a także nauczyć się korzystać z t. zw. kluczy do określania ciał przyrody (np. Józ. Rostafiński: Przewodnik do oznaczania pospolitszych roślin; Kazim. Kulwiec: Chrząszcze polskie; i. t. p.; istnieje również „Klucz do określania minerałów na podstawie cech zewnętrznych i najprostszych reakcyj chemicznych“ Zyg. Rozena i Stef. Kameckiego). Głównie chodziłoby jednak nie tyle o określanie poje-

dyńcych gatunków, ile o umiejętność rozpoznania, do jakiej grupy, zwłaszcza do jakiej rodziny gatunków pokrewnych dany okaz zaliczamy. Należy pamiętać, że nauka o przyrodzie nie polega na znajomości nazw minerałów, roślin i zwierząt, lecz na znajomości ich cech zewnętrznych i wewnętrznych, ich stosunku do otoczenia, ich wartości dla nauki i dla jej zastosowań w praktyce życiowej. Zwłaszcza z tego względu dobrzeby było, gdyby uczący mógł się posilkować wskazanym powyżej podręcznikiem B. Dyakowskiego, a także do botaniki podręcznikiem d-ra Józ. Rostańskiego (Botanika na biologicznej podstawie).

Duży pożytek i znaczne ułatwienie w nauce przyniesie uczącemu się zaprowadzenie akwarjum i terarjum, w których hodowałyby odpowiednie rośliny i zwierzęta, badając ich zachowanie się, sposób życia i obyczaje. W tym celu wystarczą mu zwyczajne słoje szklane z czystym piaskiem na dnie; do zaludnienia ich znajdzie uczący się dostateczny materiał w każdym stawie. (O ile zainteresuje się tą sprawą bliżej, znajdzie wskazówki szczegółowe w książeczce K. Prószyńskiego: Akwarjum pokojowe).

Nadto uczący się winien korzystać z każdej sposobności, aby zwiedzać muzea przyrodnicze w mieście, ogrody botaniczne, gabinety zoologiczne, wystawy rolnicze, ogrodnicze, przemysłowe, techniczne i t. p., gabinety fizyczne i t. p. w szkołach, odczyty z dziedziny przyrody i t. d. To wszystko znakomicie powiększy jego zasób wiedzy, obezna go z takimi ciałami i zjawiskami przyrody, z jakimi mógłby się poza tem nie spotkać i wyjaśni mu wiele wątpliwości. Człowiek, chcący szczerze wiedzę zdobyć i niezrażający się trudnościami, znajdzie potemu sposoby i środki zawsze i wszędzie.

Jako zasadę przyjąć należy, aby po przejściu każdego działu nauki, mniej więcej co 4 do 6 najdalej tygodni, opracować i nadesłać do Zarządu Kursów sprawozdanie z przebiegu i wyników swej pracy oraz pogadankę dla dzieci na temat, wchodzący w zakres przestudjowanego działu. Na pogadance wyraźnie zaznaczyć należy dla jakiego wieku dzieci, czy dla jakiego oddziału szkoły powszechnej jest ona przeznaczona, czy jest to pogadanka pro-

ponowana przez uczącego się, czy też istotnie już przez niego w praktyce w jakiejś szkole przeprowadzona. Tematem dla pogadanki winien być w pierwszych miesiącach opis szczegółowy pojedynczej rośliny, czy zwierzęcia (gatunku, np. pies, wróbel, mucha i t. p.), następnie — zbiorowiska (łąka, las, ogród, pole i t. p.), rozwoju rośliny (kiełkowania), czy zwierzęcia (np. przemiana danego owadu), a dalej stosunków biologicznych (np. współzycie roślin ze zwierzętami, pasorzytnictwo, obrona roślin, czy zwierząt przed zimą, obrona przed wrogami), pożytek, czy szkoda, jakie rośliny lub zwierzęta przynoszą ludziom i t. d.

Lektura. Dla dopełnienia początkowego wykształcenia przyrodniczego może się uczący posiłkować wszystkimi popularnymi książeczkami M. Brzezińskiego, Wł. Umińskiego, Z. Rudnickiej, St. Kramszyka, d-ra Józ. Rostańskiego, d-ra Józ. Nusbauera (zwłaszcza: Wiadomości początkowe z biologji. Szlakami wiedzy). Z zakresu biologji pożytecznym jest nadto przeczytać: Sosnowski i Jezierski: Zarys biologji ogólnej, a w zakresie nieco wyższym; dr. St. M. Sumiński. Podręcznik biologji.

Czytelnik może też wiele skorzystać z książek następujących: Fel. Piotrowski: Skąd się wzięły kamienie na polach naszych. Z. Weyberg: Wiadomości początkowe z mineralogji. Tegoż: Wiadomości początkowe z krystalografji. Dr. W. Friedberg: Zarys geologji. A. Zaborowski: Światy zaginione. B. A. Sempołowski: O żywieniu się roślin, o nawozach i ich użyciu. M. Stefanowska: Życie w oceanie. Taylor: Zmysłność i moralność roślin. W. Marschal: Broń zaczepna i odporna u zwierząt. B. Dyakowski: Wędrówki zwierząt i roślin. Fabre: Dziwy instynktu u owadów i pajaków. M. Heilpern: O ziemi, słońcu, gwiazdach.

O ile chodzi o wskazówki do zajęć praktycznych, uczący się, stosownie do zajęć jakie go interesują, skorzysta dużo z takich książek, jak B. Dyakowski: Wskazówki do hodowli motyli, Kaz. Czerwiński: Kolekcjonowanie zwierząt, A. Czartkowski: Doświadczenia z fizjologii roślin, dr. Józ. Trzebiński (ćwiczenia, podane w jego *Metodyce botaniki*), tegoż: Jak zbierać i osuszać rośliny.

Wienczysław Łoś: Zbieranie roślin i urządzenie zielnika. Jan Kaz. Muszyński: Jak należy zbierać rośliny i układać zielniki i t. d.

Przykłady prowadzenia lekcji i pogadarek znajdzie uczący się w wymienionych powyżej podręcznikach metodyki, w programie dla szkół powszechnych, oraz w książce W. Haberkantówny: Protokoły lekcji przyrodoznawstwa w klasie I-ej.

WYDAWNICTWA

Księgarni Polskiej T-wa Polskiej Macierzy Szkolnej

Warszawa, Warecka 15. Telefon 109-61.

Dokonane w 1922-im roku.

Z ZAKRESU OŚWIATY I WYCHOWANIA:

Stemler Józef. Instrukcje w sprawie prowadzenia oświaty pozaszkolnej przez Koła Polskiej Macierzy Szkolnej (wyd. II, uzupełnione).

Kozłara T. A. Kursy dla dorosłych. Organizacja, program i wskazówki metodyczne (wyd. II, uzupełnione).

Ryfel C. K. Odczyty i pogadanki popularne. (Organizacja i metodyka).

Puławski A. dr. Co ma dać dziecku szkoła początkowa.

MATERJAŁY ODCZYTOWE I PODRĘCZNIKI:

Wielowiejska J. Pogadanki o stowarzyszeniach spółdzielczych.

Estkowski. Żywoć poczciwego człowieka.

Gosówna. Młoda gospodyni. Kuchnia, spiżarnia, apteczka i różne przyjacielskie rady.

M. Brzeziński. Krótka nauka o ciałach przyrody martwej. Wyd. 10.

— Owady i ich znaczenie dla człowieka. Wyd. 4.

Jankowski E. Sad przy chacie. Wyd. 7.

Radomczyk M. Domowa nauka oprawiania książek.

Puławski A. dr. O tem, co to jest ospa i jak się od niej uchronić.

Zielczak J. dr. Poradnik dla kobiet, które chcą być zdrowymi.

Naake-Nakęski W. O sławnym żeglarzu Magelanie. Pierwsza podróż naokoło świata.

Umiński W. Z dalekich morz i lądów.

Antoska. Nasi pobratymcy Słowacy.

Kosmowska J. W. Południowa Słowiańszczyzna (Jugosławja).

Trepcowski Alfons ks. Benedykt XV i Pius XI.

Walewska z Przedzieckich M. Kornel Ujejski.

- Eigner Ludwik.* Zabytki budownictwa polskiego w księstwie Raciborskiem.
Król K. Tatarzy a Polska.
Nowakowski J. Historia włościan w Polsce.

P O W I E Ś C I:

- Cygańskie dziecko.* Z powieści J. I. Kraszewskiego „Chata za wsią“ skróciła R.^o M.
Bogustawska M. Drobiazgi. Obrazki z życia codziennego.
 — *Duch zamku Olsztyńskiego.*
Kowerska Z. Dzielny chłopiec.
Gawroński-Rawita Fr. Z dziejów rodziny Żywołowskich. Z tradycji i wspomnień opowiedziane. I. Marzenia (1846). II. Czyn (1864).
Zorjan E. Hołd pruski. Powieść historyczna z XVI w.
Prus Bolesław. O ojcowiznę. (Skrót z „Placówki“).
 — *Michałko.* Wyd. 5-te.
Rawita-Gawroński Fr. Moje przygody w r. 1863/4 w Kijowie.
Junosza Kl. Na chlebie u dzieci.
Zorjan E. W walce z pchańcami. Powieść historyczna.
 Za wiarę.
Rutkowska Br. Zerwany kwiat polny. Powieść współczesna.
Junosza Kl. Żona z jarmarku. Powieść wiejska.

U T W O R Y S C E N I C Z N E:

- Bogustawska M.* Handlarz uliczny. Utwór w 3 aktach.
Świeżyńska H. Wiesław. Według utworu Brogińskiego, w 4 odsłonach.
Bogustawska M. Z ziemi włoskiej do Polski. (W 3 aktach ze śpiewami).
Katalogi z cenami wysyła się na sądanie.

Księgarnia Polska Tow. Polskiej Macierzy Szkolnej kompletuje biblioteki

powszechno, szkolne, nauczycielskie, rolnicze i t. p.

W Biurze Zarządu Głównego P. M. S. do nabycia:

LEGITYMACJE dla członków Kół.

KWITARJUSZE do pobierania składek i ofiar.

AFISZE oznajmiające o odczytach (do wypełniania).

Treść № 12: Wyższe Kursy Korespondencyjne dla nauczycieli szkół powszechnych (c. d.).—Spis rzeczy w roczniku 1922 miesięcznika P. M. S.

Redaktor **Józef Stemler.**

Wydawca **Józef Świeżyński.**

Adres Redakcji i Administracji: Warszawa, Krakowskie-Przedm. 7 m. 4.

Przedpłata rocznie mkp.1000 z przesyłką. Cena oddzielnego egzempl. mk. 100.

	Zeszyt	str.
Papież Benedykt XV. <i>Ks. Alfons Trepkowski</i>	1	1
Ojciec Święty Pius XI. <i>Ks. Alfons Trepkowski</i>	2	1
Samorządy a Polska Macierz Szkolna <i>Wacław Kietlicz-Wojnacki</i>	4	2
Po Zebraniu Walnem P. M. S. <i>Józef Stemler</i>	5	1
Stosunek samorządów do szkolnictwa publicznego <i>Jan Kornecki</i>	6	1
O pracowników oświatowych <i>Józef Stemler</i>	8	1
Z przeszłości Polskiej Macierzy Szkolnej <i>Józef Stemler</i> .	9	1

ARTYKUŁY SPECJALNE.

Projekty nowych ustaw szkolnych <i>Józef Stemler</i>	1	13
Czytelnie P. M. S. jako czynnik walki z analfabetyzmem <i>Józef Stemler</i>	2	8
Wycieczki budzą duszę <i>Aniela Chmielińska</i>	4	7
W sprawie budownictwa szkolnego <i>Kazimierz Prejzner</i>	6	11
Z praktyki odczytowej <i>Marja Bogusławska</i>	7	1
Dwie książki. <i>Dr Marceli Natęcz-Dobrowolski</i>	7	5
Nieco o metodach pracy oświatowej <i>Kietlicz Wojnacki</i>	8	4
O starych dokumentach słów kilka <i>Miechowita</i>	9	11
Wyższe kursy korespondencyjne dla nauczycieli wy- kwalifikowanych	10	1
Regulamin kursów	10	3
Program ogólny kursów	10	5
Profesorowie korespondenci	10	8
Pedagogika	10	8
Higjena	10	9
Nauka o Polsce i Ekonomja Społeczna	10	11
Fizyka	10	15
Gramatyka języka polskiego	11	1
Historja	11	5
Geografja	11	9
Przyroda	12	1

ODEZWYI OKÓLNIKI ZARZĄDU GŁÓWNEGO.

Okólnik w sprawie Kwesty Majowej 1922 r.	3	55
Adres Zarządu Głównego do J. S. Papieża Piusa XI i odpowiedź	4	8
Protokół Zebrania Walnego P. M. S.	5	4
Okólnik w sprawie szkół dla mniejszości polskich	6	12
Centrala Prelegentów	7	11
Okólnik w sprawie wystawy w r. 1923	7	13
Wyższe kursy korespondencyjne	9	14
W sprawie kwesty Majowej w 1923	11	11

KRONIKA.

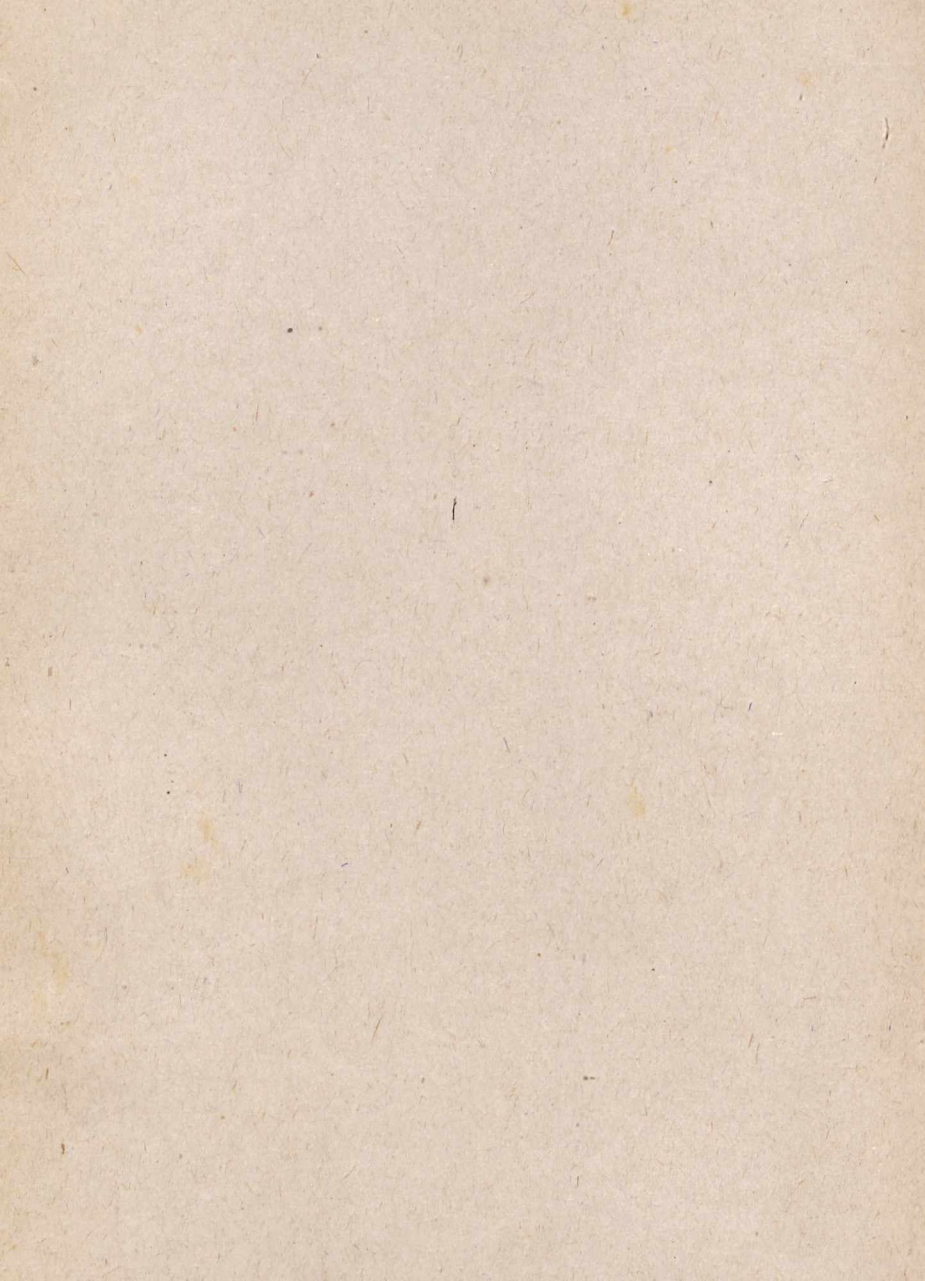
Wieczory pedagogiczne . . . . . № 1 str. 14, № 2, str. 11, № 4, str. 15		
W sprawie zebrań i zgromadzeń	2	12
Odezwa Komitetu obchodu 150 rocznicy Komisji Edu- kacyjnej	4	13
Zebranie walne P. M. S.	4	14
Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie oświaty pozaszkolnej	4	16
Odezwa w sprawie T-wa Opieki kulturalnej im. A. Mic- kiewicza	5	13
Zarząd Główny P. M. S.	5	15
Wynik Konkursu P. M. S.	5	15
Posady nauczycielskie	5	15
Szkolnictwo polskie w Gdańsku	6	14
Nowe okręgi szkolne	6	15
Koło akademickie P. M. S. im. Mianowskiego	6	15
Organizacja Szkolnictwa na Górnym Śląsku	6	15
Szkoła w Ostrołęce	7	14
Ogólna liczba ludności w Rzeczypospolitej	7	15
Uniwersytet ludowy w Dalkach	7	15
Liceum Krzemienieckie	8	16
Kurs wychowania fizycznego	8	16

SPRAWOZDANIA.

Sprawozdanie z działalności P. M. S. za rok 1921	3	1—56
Sprawozdania z działalności Koła P. M. S. w każdym numerze.		

Biblioteka Uniwersytecka KUL

1001486886